UiA2014

1973. Apartaments al golf de Pals

Oriol Bohigas, Josep Maria Martorell i David Mackay, arquitectes

Marta Nafría Febrer

1. BIOGRAFIA

Oriol Bohigas i Guardiola neix a Barcelona el 1925. Estudia a l'Escola Tècnica Superior d'Arquitectura de Barcelona, on es gradua el 1951. En acabar els seus estudis va fundar amb altres arquitectes el "Grup R" (agost 1951) amb l'objectiu de recuperar la modernitat a l'arquitectura espanyola. Aquell mateix any s'associà amb Josep Martorell. Les seves primeres obres són la casa Guardiola (1955), els habitatges socials de la mançana Pallars (1958), els de la mançana Escorial (1962) i la casa Lujan (1962). El 1962 arriba David Mackay d'Anglaterra i tots tres formen l'estudi d'arquitectura *MBM Arquitectes*.

Bohigas és professor de l'Escola T.S. d'Arquitectura de Barcelona (ETSAB) des del 1964, i el 1977 en fou nomenat director, càrrec que abandonà el 1980 per esdevenir delegat de l'Àrea d'urbanisme de l'Ajuntament de Barcelona fins al 1984. Des d'aquell moment va passar a ser conseller urbanístic de l'Ajuntament, càrrec des del qual va projectar la política urbanística de grans obres que va permetre a Barcelona ser la seu dels Jocs Olímpics de 1992.

MBM Arquitectes ha realitzat diversos projectes com l'Escola Garbí (1965), l'església Parroquial de la Sagrada Família a Igualada (1969), l'Escola Thau a Barcelona (1974), l'edifici d'habitatges a laKochstrasse a Berlín (1992), la Vila Olímpica de Barcelona i el Port Olímpic de Barcelona (1992), l'edifici de la Universitat Pompeu Fabra a Barcelona (2001), l'edifici del Tecnocampus de Mataró (2011) i recentment l'edifici Disseny HUB (DHUB) a la Plaça de les Glòries de Barcelona (2013).

2. ANÀLISI

2.1. DESCRIPCIÓ ANALÍTICA DE L'OBRA

Es tracta d'un conjunt d'apartaments (primera fase d'un complex més extens) al costat d'un camp de golf proper al mar, orientats fonamentalment per tenir vistes sobre el golf i el mar. Els edificis paral·lels (dels quals només s'ha construït el primer) s'ordenen perpendicularment a la zona de golf amb una disposició en planta rígida i blocada. En secció, en canvi, s'esgraonen adaptant-se a l'inicial desnivell del terreny per aprofitar les vistes. El garatge subterrani és la via de circulació entre blocs que relacionarà tot el conjunt, deixant l'espai superior per jardins i zona de vianants. Els accesos es fan a través d'un carrer estret intermig i groanat, de manera que cada apartament tingui una relació amb l'exterior com si es tractés d'una casa aïllada. Les finestres són d'alumini, col·locades en el mateix parament de façana. Els balcons de fusta queden, en canvi, enfonsats. El color general és el marró rosat, excepte la zona profunda dels balcons i el seu entorn immediat, que és de color blanc.

El projecte té una clara intenció d'actuar en el paisatge amb la màxima integració. El pendent que té el terreny fa que l'edifici es col·loqui de manera graonada, creant les terrasses orientades al mar tan característiques d'aquesta arquitectura. L'impacte visual del conjunt és fort, donant una impressió de barreja de diferents estils. Recorda l'arquitectura popular mediterrània, amb la seva senzillesa i espontaneïtat.

La secció mostra la superposició dels apartaments de diferent mida un sobre l'altre, en diferents plantes, i a la vegada com cada agrupació d'apartament se situa sobre el terreny a una cota diferent.

El bloc d'apartaments té una forta relació amb la vegetació. L'edifici està envoltat d'arbres, sent impossible veure qualsevol vista del bloc sense arbres per davant. Aquesta relació amb la vegetació s'incrementa amb la presència d'una franja prevista per tenir plantes a cada terrassa privada. Amb aquest gest, la vegetació de l'entorn es fica també a l'arquitecura, fent una línia verda a cada graó de l'edifici.

L'alçat del conjunt sorprèn molt, com si es tractés d'un projecte diferent al que es vol explicar amb la secció i les plantes. Vist en perspectiva (veure fotografies) i seccionat, es percep un bloc lleuger, amb diversos plans de terrassa a diferent nivell. Les plantes mostren tres tipus d'habitatge de diferent mida i amb una distribució clara i funcional. Sembla que el conjunt de l'apartament estigui abocat a la terrassa, donant tota la importància a la relació amb l'exterior. La vista de l'alçat, en canvi, és la d'un volum massís, amb una presència forta i contundent. El remat superior de l'alçat sembla que sigui fruit del graonament de les diferents plantes i mal resolt, com si hagués faltat trobar la solució que relacioni l'alçat amb la idea del projecte d'adaptar-se a un pendent fort. A l'acabat superior de l'alçat hi ha uns elements verticals i prims que no responen a cap necessitat del programa, més aviat fan que aquesta aparent incoherència entre secció i alçat augmenti.

Les finestres de l'alçat es troben escampades sobre el pla sense cap ordre establert. N'hi ha de molts tipus i molt diferents entre elles. Altra vegada recorden a l'arquitectura popular, que posa la finestra allà on hi ha la necessitat, però més aviat fa pensar en la voluntat dels arquitectes de donar moviment a l'edifici, de la mateixa manera que les terrasses es mouen, les escales i passadissos de comunicació es mouen, i el terreny, amb el seu fort pendent, es mou també. No es una arquitectura estàtica. Veient l'alçat és pràcticament impossible dir que hi ha darrere de cada finestra.

El contrast entre la racionalitat de la planta amb la poca previsió que mostra l'alçat fa pensar que en el projecte hi manca la ròtula que permet passar d'un extrem a l'altre; o potser precisament està aquí la intenció del projecte, en aconseguir sorpendre fent aquest contrast tan fort entre la planta i la secció i l'alçat.

2.2. CRÍTICA COMPARADA AMB ELS SEUS MODELS

El bloc d'apartaments de Pals té unes característiques que denoten la influència d'alguns models internacionals de l'època. En concret, comparteix alguns dels punts que Alison Smithson va conceptualitzar amb els mat-building (1974) i formalment recorda en diversos aspectes a la urbanització de Torre Valentina que va projectar J.A.Coderch uns anys abans (1959).

MAT-BUILDING, concepte d'Alison Smithson i aplicació en l'arquitectura de Ricardo Bofill

Els mat-buildings afavoreixen l'Intercanvi de l'edifici amb la ciutat i el paisatge, és a dir, entre l'estructura i el context. Amb l'objectiu d'aconseguir la flexibilitat espaial, els edificis catifa rebutgen la separació d'usos de l'urbanisme racionalista i la segregació entre arquitectura i urbanisme. Els mat-building es caracteritzen per la seva adaptabilitat i capacitat d'extendre's per tota la seva àrea, creant espais oberts i tancats, afavorint la ventilació natural i la creació d'espais socials. El mat-building s'estructura en diversos tipus de recorregut -verticals, horitzontals, inclinats- que es converteixen en els sistemes articulatoris, ja que un tapis està sempre fet de nusos. En definitiva, el mat-building es caracteritza per la capacitat per crear el seu propi microclima, per ser com micro ciutats.

La primera persona que va conceptualitzar els mat-building va ser Alison Smithson l'any 1974 (una any després de la construcció dels apartaments de Pals). Smithson deia que aquests sistemes tenen més que les tres dimensions habituals; inclouen la dimensió del temps. Els sistemes són suficientment flexibles com per permetre el creixement i la intercambiabilitat al llarg de la seva vida. Els mat-building donen més importancia a l'activitat que no pas a la forma.

L'edifici d'apartaments a Pals de Bohigas, Martorell i Mackay compleix gran part de les característiques dels mat-building. Es tracta d'un edifici que aconsegueix mirar a l'exterior alhora que es mira a sí mateix. Té la qualitat d'estar integrat amb el lloc no només pel fet d'estar correctament implantat en el terreny sinó pel tractament que té de passadissos i escales exteriors i pel joc de terrasses. A les imatges es pot observar com el projecte conté una xarxa de comunicacions interna dels apartaments que es troba a l'aire lliure, sent les escales i els passadissos un punt de contacte amb l'exterior i de ventilació del conjunt. Les terrasses, de caràcter més privat que les comunicacions, donen la oportunitat a cada nucli d'habitatge de l'edifici de tenir una relació amb l'entorn única. Tenen més importància en el projecte els elements que es troben al descobert i la relació que tenen amb els apartaments que no pas els apartaments en si.

Aquest joc de comunicacions a l'aire lliure es pot observar també en alguns projectes de Ricardo Bofill. A l'edifici Walden (1970), a Sant Just Desvern, l'arquitecte pensa un laberint de comunicacions que enriqueix el projecte i fa que la qualitat es trobi en la relació d'elements i no només en els elements.

Trobem també un altre punt en comú entre l'edifici estudiat i una altra obra de Bofill. Ricardo Bifilll ha de resoldre un edifici d'habitatges al carrer Nicaragua. Al tractar-se d'un bloc situat dins la trama de la gran ciutat de Barcelona, entén que la millor relació dels habitatges amb l'exterior es podrà fer si aquests miren cap al cel. Així, genera un joc de terrasses a l'àtic de l'edifici que aporta tot l'interès arquitectònic. MBM prenen una decisió semblant en el cas dels apartaments de Pals. Cada apartament té una terrassa pròpia orientada amb vistes al mar.

TORRE VALENTINA, J.A. CODERCH, 1959

Una clara referència de l'edifici d'apartaments estudiat és el conjunt de cases que Coderch projecta a Torre Valentina. Amb aquest projecte Coderch va anar al CIAM Otterlo. El terreny sobre el qual se situa el projecte és, com en el cas de Pals, un fort pendent orientat al mar. Així, en tots dos casos l'esgraonament respon plenament al fet de voler implantar-se al terreny de la millor manera possible. Bohigas i els seus companys ho intenten, però el fet de construir un edifici en altura no els afavoreix i aquest esgraonament fa que el tall en el coronament de la façana sigui brusc i poc cuidat. En canvi, Coderch aconsegueix amb una delicadesa extrema situar les seves casetes fent zig-zag sobre el terreny, donant així les millors vistes a cadascun del habitatges. La vegetació en tots dos casos juga a favor dels arquitectes, aportant una gran integració del projecte en el paisatge.

3. CONCLUSIONS

La força del projecte de Bohigas, Martorell i Mackay resideix en la seva relació amb el territori. Els apartaments en si estan en un segon pla d'importància. L'interès d'aquesta arquitectura es troba en el resultat de combinar la dificultat de situar un bloc d'apartaments en un terreny amb pendent i l'intent de pensar cada apartament com si es tractés d'un habitatge unifamiliar.

Aquest conjunt d'habitatges a Pals correspon totalment al seu context històric. Les influències nacionals i internacionals del moment s'hi reflecteixen de manera clara, sent aquest un edifici situat en el marc de les arquitectures d'Espanya del segle XX.

BIBLIOGRAFIA

AAVV, "*Grupo de apartamentos en el golfo de Pals (Gerona)*" , *Cuadernos de Arquitectura,* 99, 1973, p.28-30

García-Ventosa López, Gerardo. *Torrevalentina, un proyecto de paisaje 1959. José Antonio Coderch.* Editorial Rueda.

Rovira, Josep M. *Bohigas, Oriol, 1925- (cop. 2011). Enric Miralles : 1972-2000* , Barcelona: Fundación Caja de Arquitectos.

<www-etsav.upc.es/arxcoderch/ct-f06.htm>(Consulta: 20/05/2014)

EN HUESCA, UN ADIÓS A LA "ESCUELA DE BARCELONA"

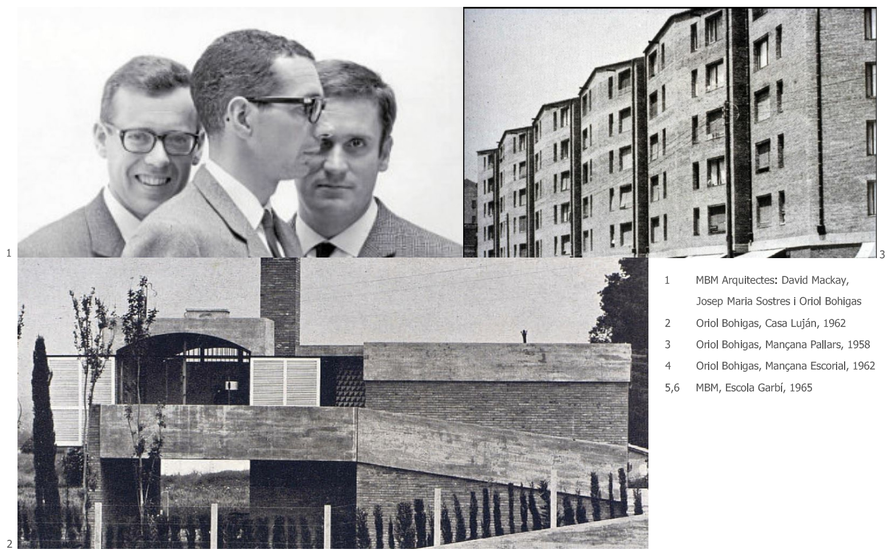

1 MBM Arquitectes: David Mackay, Josep Maria Sostres i Oriol Bohigas
2 Oriol Bohigas, Casa Luján, 1962
3 Oriol Bohigas, Mançana Pallars, 1958
4 Oriol Bohigas, Mançana Escorial, 1962
5,6 MBM, Escola Garbí, 1965

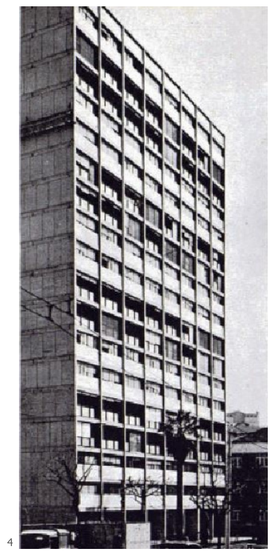

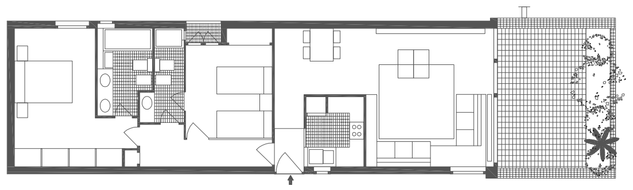

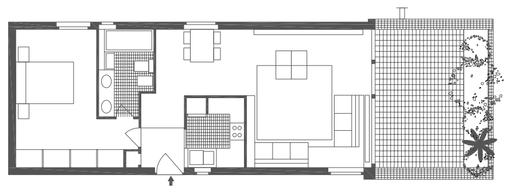

Plantes e: 1/150

Imatges: MBM, apartaments de Pals, 1973

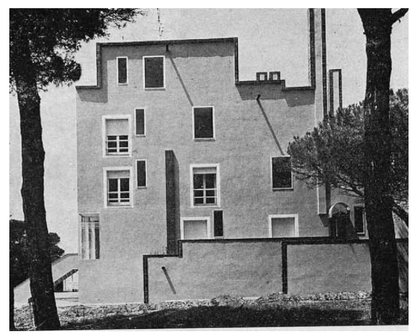

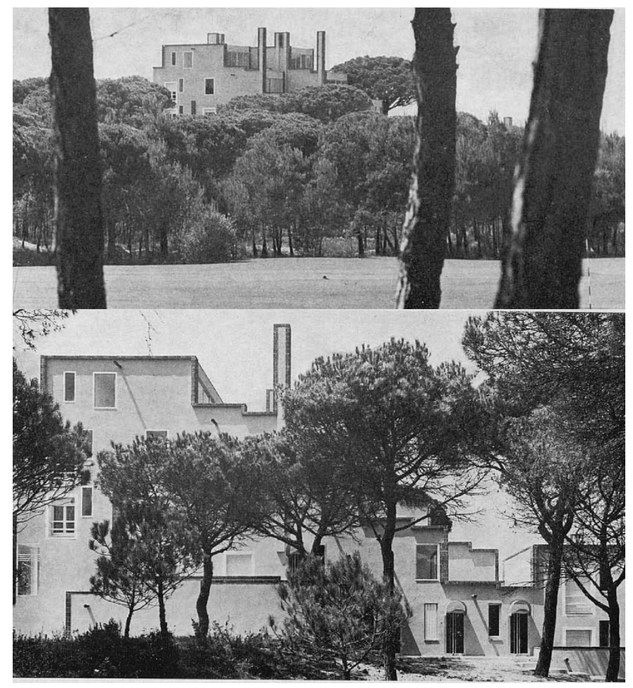

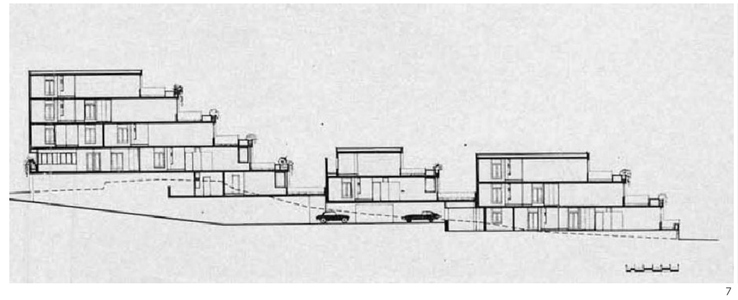

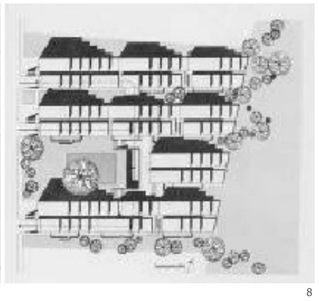

How to recognise and read

MAT-BUILDING

Mainstream architecture as it has developed towards the mat-building

ALISON SMITHSON

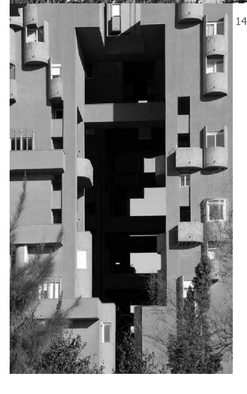

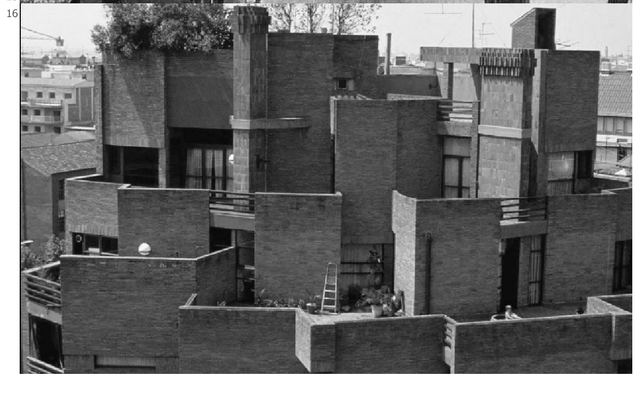

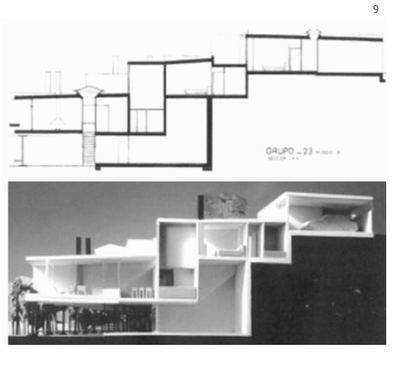

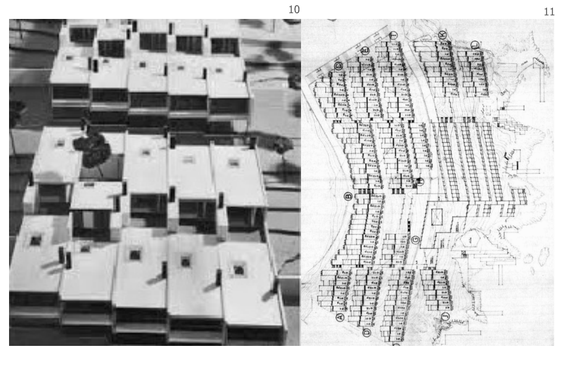

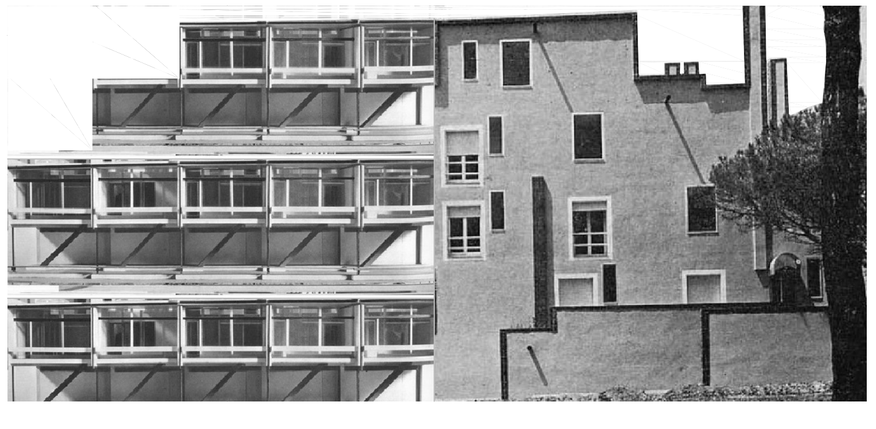

7 MBM, apartaments de Pals. Secció e: 1/500
8 MBM, apartaments de Pals. Planta emplaçament
9 J.A.Coderch, Urbanització Torre Valentina, 1959. Secció
10 J.A.Coderch, Urbanització Torre Valentina, 1959. Maqueta del projecte
11 J.A.Coderch, Urbanització Torre Valentina, 1959. Planta emplaçament
12 Alison Smithson, 1974, *How to recognise and read mat-building*
13 MBM, apartaments de Pals, 1973
14 Ricardo Bofill, edifici d'habitatges Walden, 1970
15 MBM, apartaments de Pals, 1973
16 Ricardo Bofill, edifici d'habitatges al carrer Nicaragua, 1965